

PRÁVNICKÁ
FAKULTA

Posudek oponenta disertační práce

Student: Vojtěch Kment

Název práce: Elektronické právní jednání

Program: Teoretické právní vědy

Oponent: Radim Polčák

Pracoviště: Ústav práva a technologií, PrF MU

I.

Výsledky práce (včetně komentáře o publikaci výsledků nebo jejich přijetí k publikaci a hodnocení, zda přináší nové poznatky)

Oponent nehodnotil dosavadní publikační činnost doktoranda. Tento posudek je zpracován výlučně k předložené disertační práci.

II.

Aktuálnost zpracovaného tématu

Téma jeví se být na první pohled méně aktuálním, neboť elektronické dokumenty se v civilním i veřejném styku běžně užívají již více než dvě dekády. Právní úprava, judikatura i doktrína však v poslední době prošly poměrně zajímavými změnami. Nadto se elektronická dokumentace právního jednání dostává nově i do oblastí, kde donedávna převládalo jednání v listinné formě nebo jednání konkludentní. Především civilní transakce, které člověk běžně realizoval konkludentní formou, tj. například při nakupování v místní samoobsluze, jsou nově díky jejich virtualizaci dokumentovány formálně určitým způsobem. Přestože to zní na první pohled nelogicky, nahrazuje tedy písemné právní jednání v elektronické formě dřívější neformální způsoby, a to především z důvodu celkově vyšší efektivity a (vysoce paradoxně) nižších transakčních nákladů.

Trendu vyšší míry formalizace právního jednání a požadavkům praxe informační společnosti, zejména v oblasti nejrůznějších kontraktačních platforem, odpovídá i vývoj aktuální legislativy a judikatury. Je tedy více než vhodné, pokud se k tomuto vývoji pragmaticky postaví též doktrína

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika

T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz

Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224

V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

PRÁVNICKÁ FAKULTA

a pokud teoretická právní věda reflektuje právní i reálné změny forem právního jednání. Zvolené téma elektronického právního jednání tedy považuji za vysoce aktuální, a to především kvůli shora popsaným změnám.

Zaměření práce na srovnání české a německé právní úpravy a na analýzu německých doktrinárních konstrukcí postavených nad společnou evropskou úpravou elektronického právního jednání považuji rovněž za vhodně zvolené. Česká civilní doktrína má totiž aktuálně dostatek starostí sama se sebou a pokrytí fenoménu elektronického právního jednání je tedy u nás (přes jeho shora zmíněnou důležitost) doposud velmi slabé – to snad s jedinou výjimkou týkající se doručování elektronických dokumentů, jehož popularita je zřejmě u nás dána naším tradičním doručovacím fetišem.

III.

Struktura práce – zvolené metody zpracování

Struktura práce je sama o sobě vcelku přehledná. Práce postupuje (snad až na výjimku týkající se zařazení výkladu k podpisům) od obecných témat ke zvláštním, přičemž nejprve si všímá pojmu právního jednání, pak elektronické formy a následně rozebírá aktuální právní úpravu. Na můj vkus je ale struktura práce především od kap. 6 až příliš orientována dle pozitivněprávní úpravy. Více než polovina rozsahu práce tedy dává dojem spíše zjednodušeného komentáře k eIDAS, což nepovažuji vzhledem k typu této kvalifikační práce za úplně vhodné.

Struktura právního předpisu je dána jeho účelem, tj. regulovat lidské chování. Účelem disertační práce je ale naopak studovat a diskutovat předmětné téma (v tomto případě elektronické právní jednání). Právotvůrce by tedy udělal chybu, pokud by pro právní předpis použil strukturu odborného textu a stejně tak dělá chybu doktorand, pokud pro svůj odborný text přebírá strukturu právního předpisu. Ve výsledku to pak vede nejen k menší čitelnosti a přehlednosti výkladu, ale i k vyloženým minelám, jakou jsou nicneříkající třířádkové kapitoly (např. 8.8.4).

Zároveň je však třeba uvést, že celkový rozsah práce (475 stran) je zhruba dvojnásobný oproti obvyklému rozsahu dizertačních prací. Lze tak konstatovat, že by předložená práce obstála i v případě, že by v ní nebyly obsaženy tyto extenzivně pojaté pasáže.

Ze strukturálního hlediska považuji rovněž za problém, že práce opakovaně otevírá tatáž témata a věnuje se jim na různých místech. Pokud tedy čtenář hledá v práci analýzu týkající se např.

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika
T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz
Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224
V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

PRÁVNICKÁ FAKULTA

problematiky elektronického podpisu, musí si sám seskládat dohromady jednotlivé dílčí poznatky z různých míst. Dle mého názoru mohl v tomto směru doktorand poněkud čitelněji identifikovat základní právní fenomény a věnovat jim odpovídající pozornost komplexně a koncentrovaně.

Nemyslím si, že každá disertace musí nutně obsahovat metodologické extempore, nebo si stanovit nějaké teze a ty následně prokazovat (takové požadavky svědčí spíše přírodním vědám). Pokud už ale práce deklaruje svým podtitulem a úvodními svými kapitolami, že jejím předmětem je srovnání české a německé právní úpravy, očekával jsem, že bude založena na srovnávací metodě. Ve skutečnosti však práce srovnávací metodu nepoužívá, ale pouze analyzuje a místy diskutuje předmětné otázky z pohledu českého a německého práva. Srovnávací metoda tedy v práci není obsažena explicitně (to by až tak nevadilo) ale ani implicitně (což vzhledem k očekávání vyvolanému podtitulem a úvodními kapitolami poněkud vadí).

Poslední poznámka ke struktuře práce je spíše subjektivní a týká se počtu a struktury podkapitol. Domnívám se, že je zbytečné strukturovat práci na toto téma do takového počtu kapitol a podkapitol, často vnořených do 4 úrovní. I největší práce v historii právní vědy si často vystačí s dvěma úrovněmi podkapitol a tak si osobně myslím, že není třeba strukturu výkladu ke strukturálně relativně triviálnímu tématu zbytečně komplikovat.

IV.

Připomínky k textu

S předloženou prací jsem byl celkově spokojen. To budiž vytknuto před následující moje kritické poznámky, kterými se dále snažím naplnit smysl oponentského posudku.

První obecná připomínka k textu týká se hierarchie důležitosti zpracovaných otázek. Práce podává výklad řady dílčích problémů souvisejících s elektronickým právním jednáním, z nichž některé jsou z teoretického i pragmatického hlediska důležitější a jiné méně důležité. Ze struktury ani ze samotného textu však často nelze vyčíst, co nebo proč je hodno více pozornosti a co je naopak méně závažné či zajímavé.

Typickým příkladem právě uvedeného je dle mého názoru velmi zajímavý výklad k pojmu písemnosti a písemného právního jednání. Německé právo totiž používá pojmu písemnost pro to, co české právo označuje za písemné právní jednání. Doktorand tento rozdíl správně identifikoval

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika
T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz
Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224
V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

PRÁVNICKÁ FAKULTA

a důkladně popsal (to především z pohledu německého práva). Už jej ale dostatečně systematicky nezdůraznil s poukazem na pozitivněprávní dopady.

Naše soukromoprávní doktrína totiž často přebírá z německého práva celé právní konstrukce bez toho, aby si tento podstatný rozdíl uvědomila, důsledkem čehož je například redundantní pojem „textová podoba“ vyskytující se v našem občanském zákoníku. Tento pojem byl původně do české právní úpravy (i do úpravy evropské) převzat z německého práva, kde má svůj smysl – označuje totiž písemnost, která neobsahuje (resp. nemusí obsahovat) projev vůle. V německém právu tak má smysl od sebe odlišovat pojem písemnosti, která projev vůle obsahuje, a textové podoby, která projev vůle obsahovat nemusí. V českém právu však pojem písemnosti označuje jakýkoli text, přičemž pro text obsahující projev vůle užíváme pojmu „písemné právní jednání“. Podobně důležitý je například též výklad k pojmu jednoduchého elektronického podpisu, který je podán v kap. 6.4.2. Jednoduchý elektronický podpis je zdaleka nejdůležitějším a nejfrekventovanějším typem podpisu používaným v soukromoprávním styku – v porovnání s vlastnoručními podpisy nebo zaručenými podpisy (včetně jejich derivátů) je jej užíváno násobně častěji. Příkladem mohou být „klikací“ transakce na e-shopech, licenční smlouvy, právní jednání činěné prostřednictvím prostých e-mailů nebo elektronické dokumenty obsahující skeny či faksimile vlastnoručních podpisů.

Nepovažuji v tomto směru za problematické, že by se snad doktorand tématu jednoduchého podpisu úplně vyhnul. Není mu však po mém soudu věnována pozornost, která by odpovídala jeho důležitosti a právní problematičnosti. Z vědeckého hlediska samozřejmě nemusí na první pohled působit dostatečně nóbl, pokud by disertační práce psala o takových banalitách, jakými jsou klikání na tlačítka nebo vkládání faksimile podpisu do dokumentů v MS Word. Problematika kryptografických standardů u podepisovacích certifikátů působí v tomto směru mnohem sofistikovaněji a jaksi vhodněji pro tento typ kvalifikační práce. V praxi však není otázka certifikátů ani v náznu tak důležitá jako otázka výkladu toho, čemu se věnuje shora zmíněná kap. 6.4.2, tj. zda určitými relativně banálními daty chtěl člověk projevit svoji právně relevantní vůli.

Z konkrétních otázek zmínil bych především problematiku časových razítek. Kap. 6.7.2 se věnuje formě jejich užití a diskutuje otázky prodloužení ověřitelnosti zaručených podpisů nebo prokázání existence dat v určitém čase. Domnívám se, že doktorand se zde mohl vyjádřit ke specificky českému nešvaru, mohutně podporovanému poskytovateli certifikačních služeb, spočívajícímu v nadužívání časových razítek. V českém prostředí se totiž objevuje řada plevelných

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika
T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz
Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224
V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

PRÁVNICKÁ FAKULTA

popularizačních publikací, které se snaží přesvědčit uživatele certifikačních služeb o tom, že zaručený elektronický podpis (resp. jeho deriváty) je prakticky nepoužitelný bez toho, aby byl opatřen časovým razítkem. Razítkovací mánie, mohutně podporovaná poskytovateli příslušných služeb, dostoupila u nás dokonce takového rozsahu, že byla reflektována naší zákonnou úpravou (tohoto se ostatně týká i otázka, kterou navrhuji k odborné rozpravě).

Práce je naštěstí dostatečně odborně fundovaná na to, aby tento populární trend, stojící naše veřejné rozpočty nemalé peníze, nenásledovala, ale ani jej otevřeně nekritizuje. Velmi důležitá je v tomto směru krátká poznámka tvořící kap. 6.11.4 a týkající se rozdílu mezi platností a ověřitelností elektronického podpisu – ta ale v kontextu ostatních částí práce poněkud zapadá.

Za problematický naopak považuji náhled doktoranda na elektronickou pečeť. Z podaného výkladu to vypadá, že jde o nástroj pro projev vůle právnické osoby, tj. za jakousi obdobu zaručeného elektronického podpisu. Doktorand sice správně konstatuje, že zaručený elektronický podpis, resp. jeho deriváty, jsou dostupné pouze lidem a právnické osoby tedy nemohou autonomně elektronicky podepisovat. Nejedná se však o nedostatek ve struktuře nástrojů pro elektronické podepisování, neboť právnická osoba nikdy reálně nejedná a ani jednat nemůže.

Nechci se na tomto místě pouštět do diskuse ohledně toho, zda je teoreticky adekvátní považovat jednání např. statutárního orgánu právnické osoby za jednání jménem této právnické osoby nebo jednání za tuto právnickou osobu (tato debata ostatně rezonuje českým korporátním právem od nového občanského zákoníku). V každém případě totiž reálně jedná člověk. I při užití zaručeného elektronického podpisu tedy právnická osoba jedná prostřednictvím člověka a jde pouze o to, jak tento člověk svého podpisu použije. Není tedy důvod k tomu, aby se k fikci právnické osoby ještě přidávala fikce jejího autonomního jednání – už proto, že může být důvod dodatečně zkoumat např. oprávnění člověka jednat za právnickou osobu (případně u nás postaru jednat jejím jménem).

U nás byla tato představa autonomního elektronického jednání kdysi částečně vtělena do úpravy elektronických značek. Tento institut byl poněkud zvláštní v tom, že s připojením elektronické značky spojoval domněnku projevení vůle (zde vůle právnické osoby), to však bez toho, aby se jednající právnická osoba seznámila s jeho obsahem. Tato konstrukce projevu vůle bez seznámení se s obsahem byla přitom z podstaty natolik šílená, že se v praxi z pochopitelných důvodů ke skutečnému právnímu jednání (resp. postaru k právním úkonům) používala jen minimálně.

Z těchto důvodů považuji za problematický sám základní předpoklad doktoranda, že elektronická pečeť má či může především sloužit k právnímu jednání jako takovému (tj. k jednání fyzické nebo

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika

T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz

Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224

V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

PRÁVNICKÁ FAKULTA

právníkové osoby). Smysl elektronické pečeti v eIDAS je zcela jiný a výmluvně o něm pojednává již zákonná definice tohoto institutu. Elektronická pečeť totiž prokazuje původ dat (nikoli vůli jednatelce). Primární užití elektronické pečeti tedy spočívá v tom, že prokazuje místo, odkud data pocházejí, a slouží k jejich zprostředkované validaci. Typicky u elektronického spisu tedy elektronická pečeť prokazuje, že určitý dokument (například podání nebo listinný důkaz) pochází z určitého systému spisové služby (nikoli, že tímto dokumentem projevuje příslušný orgán veřejné moci svoji vůli). Elektronická pečeť tedy je a bude v praxi užívána především v souvislosti s různými službami důvěryhodného ukládání dat, ať už půjde o elektronické spisy nebo soukromoprávní uložení (e-shopy, repozitáře, systémy pro vnitřní oběh dokumentů v organizacích apod.)

Předpoklad doktoranda ohledně toho, že pečeť může fungovat k projevení vůle právníkových osob, proto považuji za problematický i v té části, kde pracuje se zaručeným podpisem, tj. že jednatelce (statutární orgán) nejprve dokument podepíše svým zaručeným podpisem a právníková osoba k němu následně připojí svoji pečeť. Ani v takovém případě nelze bez dalšího hovořit o jednání za právníkovou osobu, neboť pečeť nic takového neprokuje – pečeť totiž prokáže pouze skutečnost, že dokument byl uložen či jinak zpracován příslušnou právníkovou osobou (nikoli skutečnost, že jí právníková osoba projevila svoji vůli). Přičtení projevu vůle právníkové osoby tedy nemůže být bez dalšího záležitostí pečeti, ale musí to být otázka obsahu příslušného dokumentu stejně, jako je tomu při použití vlastnoručně podepsaných listin. Jestliže z podepsaného dokumentu vyplývá, že podepisující osoba jednala za právníkovou osobu a tato právníková osoba k dokumentu připojí svoji pečeť, nelze proti tomu samozřejmě nic namítat – jednání však by bylo perfektně učiněno za právníkovou osobu i v případě, pokud by pečeť připojena nebyla. Naopak platí, že nelze-li z dokumentu určit, že podepisující osoba jednala za právníkovou osobu, nelze to per se pečeti zhojit.

Shora popsané problematické pochopení funkce elektronické pečeti však nelze dle mého názoru doktorandovi vyloženě zazlívát. Názory tohoto typu se u nás sporadicky objevovaly v souvislosti s elektronickými značkami a nelze je vyloučit ani do budoucna. Při chybějící tuzemské judikatuře navíc není, čeho se chytit, a obávám se, že tato práce není posledním místem, kde se s urban legend ohledně autonomního elektronického jednání právníkových osob můžeme setkat.

S výše uvedenou výtkou nepřímou souvisí i poslední obsahový problém práce, na který v tomto posudku poukážu a který má spíše relativní povahu. Očekával jsem totiž, že v práci nadepsané tématem elektronického právního jednání budou rozebrány především aktuální formy právního

Masarykova univerzita, Právníková fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika
T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz
Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224
V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

PRÁVNICKÁ FAKULTA

jednání, které přináší reálná praxe nebo aktuální legislativa. Respektuji tedy volbu doktoranda ohledně toho, že se nebude zabývat problematikou eID, kterou nově přineslo nařízení eIDAS. Z této volby ale nejsem příliš šťastný. Elektronická identita totiž konečně umožňuje zajistit vyšší míru právní jistoty pro elektronická právní jednání, která si v praxi získala značnou popularitu a která probíhají v autentizovaných systémech (např. v e-shopech, kontraktačních platformách nebo na veřejnoprávních portálech). Tato jednání jsou zpravidla podepisována jednoduchým elektronickým podpisem (typicky kliknutím na tlačítko) a dokumentována autentizovanými systémy. Jako důkaz pak slouží záznam z autentizovaného systému, jehož důkazní spolehlivost je dána navenek elektronickou pečeti příslušného systému (ta prokáže původ záznamu) a dovnitř pak úroveň zabezpečení příslušného systému. Vedle eID v nařízení eIDAS se jako typického zákonného nástroje k a priori právní jistotě těchto typů elektronického právního jednání využívá především nikoli důkladné (přesto alespoň nějaké) konstrukce domněnky důkazní spolehlivosti dat generovaných důvěryhodným systémem v § 562 odst. 2 občanského zákoníku.

Nic z výše uvedeného však nemá být vykládáno tak, že bych ve výsledku s prací nebyl spokojen. Za velice přínosnou považuji především skutečnost, že se doktorand věnoval předmětné problematice komplexně, s vysokou mírou pečlivosti a že neopomněl analyzovat i nejrůznější technické souvislosti elektronického právního jednání. Co do důkladnosti rozboru technických a právních aspektů především zaručeného elektronického podpisu nemá předložená práce v české odborné literatuře obdobu. Za vysoce přínosné pro českou právní vědu považuji též představení německé teorie elektronického právního jednání, především u nás jen málo vídanou důkladnou analýzu německé doktrinální pozice k aktuální přímo použitelné evropské legislativě.

Rolí oponenta je z podstaty poukázat na problémy a nedostatky práce a bylo by plýtváním časem komise a místem v posudku, pokud bych se zde zabýval výčtem toho, co je v práci popsáno nebo diskutováno správně a adekvátně. Nedomnívám se každopádně, že by kterýkoli ze shora vyčtených nedostatků byl natolik závažný, aby mohl ve výsledku ovlivnit přijatelnost práce k obhajobě. Z práce je dle mého názoru zřejmé, že jí doktorand věnoval dostatečnou pozornost a že s přehledem prokazuje vynikající zvládnutí předmětné materie. Proto ji bez zásadních výhrad hodnotím pozitivně, jak uvedeno ve výroku níže.

V.

Jazyková a grafická úroveň

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika
T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz
Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224
V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

PRÁVNICKÁ
FAKULTA

Z formálního hlediska je práce provedena pečlivě a bez viditelných vad. Místy jen při čtení trochu ruší poněkud krkolomná stylistika a zvláštní volba pojmů – to však lze přičíst obtížím při zpracování cizojazyčných pramenů.

VI.

Otázky k obhajobě

V diskusi k obhajobě necht' doktorand vyjádří a argumentuje názor na mandatorní užití kvalifikovaného podpisu a kvalifikovaného časového razítka pro veškerá (tedy i soukromoprávní) jednání orgánu veřejné moci a dalších subjektů ve smyslu § 5 a § 11 zákona č. 297/2016 Sb.

VII.

Předepsaná formulace závěrů

Autor ve své disertační práci

- prokázal** schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru
 neprokázal schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru

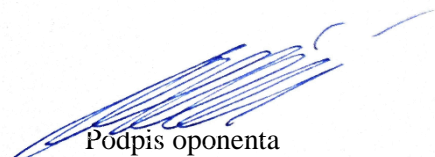
Práce

- splňuje** požadavky standardně kladené na disertační práce v daném oboru.
 nesplňuje požadavky standardně kladené na disertační práce v daném oboru.

Z tohoto důvodu

práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce

V Brně dne 24.7.2018

Podpis oponenta

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70, 611 80 Brno, Česká republika
T: +420 549 49 1211, E: info@law.muni.cz, www.law.muni.cz
Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224
V odpovědi prosím uvádějte naše číslo jednací.

